

A II. Rákóczi Ferenc Gimnázium története az 1970-es években

Készítette: Hortobágyi Péter

2019

Bevezetés

Mi a közös *Zsótér Sándor* Kossuth – és Jászai Mari-díjas színművész, rendező, *Pokorni Zoltán* polgármester, *Hargitay András* olimpikon, világbajnok úszó és *Csorba László* történész akadémikus között? Az, hogy mindannyian a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium tanulói voltak, és a hetvenes években érettségiztek ott. Csakúgy, mint *Lányi György* népzeneész, *Czeizel Gábor* rendező, és még hosszasan folytathatnánk a sort. Neves közéleti személyiségek, sportolók gyermekei jártak akkor is a „nagy” Rákócziba, ugyanakkor – a korszellemnek megfelelően - központi utasításra, mind több és több munkásszármazású fiatal is találunk az iskolapadokban.

A mai villámgyorsan változó világból visszatekintve az ember első pillantásra arra a téves következtetésre juthat, hogy egy középiskolában a hetvenes évek bizonyára a mozdulatlanság korszaka volt, a jól kiszámítható, tervezhető világé. A látszatot erősítheti, hogy a korszakban Németh István töltötte be végig az igazgatói posztot (1969-1980). A Rákóczi történetét tanulmányozva azonban kiderül, hogy ez távolról sem igaz. Ebben az évtizedben korábban nem látott mobilitás jellemezte például a tanári kart, a tantestület tekintélyes része kicserélődött, meghatározó tanáregyenységek nyugdíjba mentek, és végleg többségbe kerültek a női kollégák. Ekkorra datálódik a hivatalos kapcsolat a gimnázium és a KSI között, és a korszak végén bevezetik a fakultációs rendszert. A magyar oktatásügy területén – ahogy Báthory Zoltán a kétezres évek elején találóan fogalmazott – ekkor kezdődött meg az a „maratoni távú reform”, amely a mai napig nem fejeződött be.¹

Források

A Rákóczi történetében az 1970-es évek az utolsó olyan korszak, amelyekben évi rendszerességgel adtak ki iskolai évkönyveket. 1971 és 1977 között folyamatosan jelentek meg az iskolai értesítők, az iskolatörténet felbecsülhetetlen forrásai. Nem kell vastag művészi kiadványokat elképzelni, a legtöbb alig száz oldal terjedelmű, és alapvetően a legszükségesebb információk rögzítésére (osztálynévsorok, eredmények, jeles iskolai események, tehetséges diákok dolgozatainak részletei) szorítkozik, és az ünnepi, 1976-77-es kiadványt (az iskola névadója születésének akkor ünnepelték a 300. évfordulóját) leszámítva csak elvétve tartalmaznak akármilyen illusztrációt is. Sok esetben az MSZMP helyi szervezetének a bemutatása foglalja el a legnagyobb részt, mégis, az évkönyvek a történész megkerülhetetlen forrásai a korszak felidézésekor. Jelen tanulmány megírásához a szerző alapvetően ezekre az évkönyvekre támaszkodott, az innen szerzett információkat a korabeli anyakönyvek adataival, rákóczis diákok közléseivel vetette egybe, egészítette ki. Az írott sajtó is sok esetben

¹ Báthory Zoltán: Maratoni reform. A magyar közoktatás reformjának története 1972-2000.

foglalkozott a gimnáziumban zajló eseményekkel, különösen a szép sikereket elérő úszókkal és a kiépülő sportiskolai rendszerrel.

Középpontban az ifjúság

Jól tudjuk, hogy Magyarországon „a hatvanas években nyár felé tetőzött az ifjúsági probléma” és ekkor „fellazult tételekben fogalmazódott meg a világ”.² Hazánk szocialista politikusai is tisztában voltak ezzel, és amikor a hatvanas évek nyugati diákmegmozdulásairól beszéltek, a káröröm mellett nem kevés büszkeség érződött szavaikon, hogy lám a kapitalista rendszerekben a fiatalok törnek-zúznak, reformokat követelnek, barikádokat emelnek, tüntetnek a rendszer ellen, míg ilyesmi a szocialista blokkban és azon belül Magyarországon nem történik. Nem is akarták, hogy ez a jelenség nálunk is felbukkanjon, ezért a hetvenes években nagy törvényalkotó munkával próbálták megelőzni a lázongásokat. Az 1971. IV. számú törvény („ifjúsági törvény”) és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendelet nem kis célokat tűzött maga elé. Egyszerre akarta növelni a fiatalok közéleti szerepvállalását, javítani a fizikai állapotukat, a hasznos szabadidős tevékenységek és - a pályaválasztás területén - a fizikai munka irányába terelni őket. Mindezen területeken nagy szerepet szánt az úttörő szövetségnek, a középiskolákban pedig a KISZ-nek. A törvény célját jól összegzi Ilku Pálnak, az azt betervező művelődésügyi miniszternek a szavai: „Tisztelt Országgyűlés! Mi nem kényszerhelyzetben, nem az ifjúság lázadásától kísérvé és szorongva foglalkozunk a fiatalok helyzetével. Az ifjúság helyzetével való törődés nálunk nem kampányfeladat, nem taktikai megfontolás, hanem a társadalom, a szocialista állam tudatos gondoskodása a jövőről, a jövőt építő nemzedékről.”³ A törvény gyakorlati megvalósulását segítette (volna) elő a középiskolai testnevelés órák számának kettőről háromra való emelése, az országos túramozgalom támogatása, a diáksportrendszer bevezetése, az országos diáknapi rendezvény szervezése, a KISZ átszervezése, a kórusmozgalom felkarolása, az MDSZ (Magyar Diáksport Szövetség) megalakítása. Az ifjúsági törvény tartalmi elemei – ahogy azt látni fogjuk- egytől egyig megjelentek a hetvenes évek Rákóczi-jében.

² Cseh Tamás: A hatvanas évek című dal.

³ Magyar Hírlap 1971.09.24.

Oktatási reformok, kísérletek az 1970-es években

Ahhoz, hogy a Rákóczi történetét a hetvenes években megértsük, fel kell vázolni a korszak főbb oktatáspolitikai megújulási/reform kísérleteit, mert ezek hatása közvetlenül érződött a gimnáziumon. A fent említett „maratoni távú reform” kezdetét talán az 1970-es, a Parlamentben összehívott Ötödik Nevelésügyi Kongresszustól eredeztethetjük. Itt ajánlásokat fogalmaztak meg a közoktatás problémáinak a megoldására. A nem korszerű tananyagok, a túlszabályozott iskoláknak, a tanulói túlterheltségnek (nincs új a nap alatt!) a kérdése vissza-vissza tér a szakmai fórumokon a hetvenes években. A megoldást tantervi- tananyagbeli módosításokban próbálták (sikertelenül) megtalálni akkoriban (is). 1972-ben a „költészes divatozás megszüntetésére” és az „iskolai rend megszilárdítása érdekében” kötelezővé teszik az iskolaköpeny viselését.⁴ Ugyanebben az évben lesz kötelező valamennyi középiskolában a *világnézetünk alapjai* tantárgy oktatása, amelyből többek között azt is megtudhatták a IV. osztályos rákóczisok, hogy „az ember magatartásának az a legfőbb erkölcsi mértéke, hogy mennyiben segíti a szocialista, majd kommunista társadalom fölépítésének ügyét.”⁵ 1974-ben minisztériumi utasítás jelenik meg a fakultatív tantárgyak bevezetéséről a III-IV. évfolyamokon. A korszak másik újítása az ifjúsági parlament intézménye, amelyeket kétévente választottak és a fiatalok közéleti aktivitásának növekedését remélték tőle. A Rákócziban osztálygyűléseken választották meg a küldötteket. A később kultikussá váló *Ki tud többet a Szovjetunióról* vetélkedőn először 1975 őszén mérhették össze (kötelezően) a tudásukat a középiskolás diákok. Az 1977-es vetélkedőn a rákóczis csapat megnyerte a kerületi versenyt és a budapesti döntőbe jutott. 1979-ben végül felmenő rendszerben új tantervet vezettek be (a gimnáziumok és szakközépiskolák első évfolyamán). Ez új középiskolás tankönyvek megjelenésével járt együtt, amelyekben már elkülönítették a törzsanyagot a kiegészítő anyagtól. Már a korszakban megkezdődik az iskolák számítógépekkel történő ellátásának a megtervezése, de ennek gyakorlati megvalósulására (legalábbis a kezdeteire) a nyolcvanas évek közepéig kellett várni. A szaktantermi oktatás bevezetés és elterjedése viszont ekkor megy végbe.

⁴ Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996. 195.o. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1996. Az oktatáspolitikai kísérletekhez lásd még az 1-es számú lábjegyzet!

⁵ Idézet Lenintől in: Világnézetünk alapjai a középiskolák IV. osztálya számára, 118.o. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

A gimnázium osztály- és diáklétszáma és a képzési struktúrája a korszakban

Tanév	osztályok száma	diáklétszám	érettségizők száma
1971/1972	20	762	226
1972/1973	18	674	200
1973/1974	17	605	167
1974/1975	16	570	147
1975/1976	16	565	146
1976/1977	16	579	138

Megfigyelhető, hogy az osztályok száma és a diáklétszám is negyedével-ötödével csökkent a korszakban. Az épület ideális kihasználtsága és az iskolahasználók ideális létszáma azonban nem valósulhatott meg, mert 1975-ben a kerületi dolgozók gimnáziumainak különböző részlegeit a Rákócziiban vonták össze, ami azzal járt, hogy a nappalisok után több száz esti tagozatos (felnőtt) diák fordult meg a gimnáziumban.⁶ Nyugdíjba menetele után Németh István igazgató is kiemelte, hogy a túlszűfolttság, a szűk épület folyamatos panasz tárgya volt a tantestületen belül. Az eredetileg 240 (!) főre tervezett épületet tehát a hetvenes években sem használták kevesebben, mint az azt megelőző évtizedben, csak akkor a nappali tagozatosok voltak többségben (1963-ban több mint 900-an!), a hetvenesben pedig eltolódott az iskolahasználók aránya az esti tagozatosok felé. Az idősödő épület nem is bírta a túlzott terhelést, nőtt a rongálások száma, egyre emelkedtek a karbantartási költségek.

A korszak Rákóczi négy évfolyamos képzést nyújtott, évfolyamonként négy osztályban. Ezek létszáma átlagosan 35 fő körül mozgott. Az *A* osztályok angol szakosított tantervűek voltak, a *B* osztályok orosz-kémia szakosított tanterv szerint haladtak, a *C* osztályokban a biológia volt kiemelt tantárgy, a *D* osztályok általános tanterv szerint haladtak. Az orosz nyelv hegemoniája a korszakban végig megkérdőjelezhetetlen volt, emellett latinul, franciául, németül és olaszul, (1974-ig spanyolul is) lehetett tanulni.

⁶ Jubileumi Emlékkönyv. Budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium 1687-1987. Szerkesztette: Nagy István 94.o.

A tantestület

A tantestület létszáma – bár a gyereklétszám fokozatosan csökkent – viszonylag stabil maradt a korszakban.

tanév	a tantestület létszáma	a női kollégák számaránya a tantestületben
1971/1972	40 tanár	18
1972/1973	38	17
1973/1974	36	18
1974/1975	38	23
1975/1976	38	25
1976/1977	38	28

Ugyanakkor a tanárnők aránya 45%-ról 75%-ra emelkedett a vizsgált időszakban. A női pedagógusok létszáma először az 1974/1975-ös tanévben haladta meg a férfi kollégáét, azóta – eltérő mértékben ugyan, de - folyamatosan magasabb az arányuk a tantestületben. Az 1979/1980-as tanévben mindössze 10 férfi kolléga tanított a Rákócziban!⁷ A személyi állomány alapjaiban változott meg, a tantestület kb. két harmada kicserélődött a hetvenes években. Kis túlzással azt állíthatjuk, hogy az állandóságot csak az iskolavezetés (az igazgató és két helyettese) jelentette a korszakban.

Németh István igazgató (az utolsó férfi igazgatója a gimnáziumnak) 11 évig vezette a Rákóczit, 1969-től 1980-ig.⁸ Korábban húsz évig az Áldás utcai Általános Iskola igazgatójaként dolgozott. Itteni tevékenysége alatt a nevéhez fűződött az alsóbélatelepi úttörőtábor társadalmi munkában való megépíttetése, ami később a második kerület tábora lett. Az általános iskolából akarata ellenére, központi utasításra távozott, és került a Rákóczi élére (ahol a lánya is tanult) 1969-ben. Németh számára kiemelt fontosságú volt a társadalmi munka, és feltehetően őt tartották a minisztériumban alkalmasnak arra, hogy a gimnazista fiatalok körében is megszerettesse a fizikai munkát, és elősegítse a fizikai dolgozók gyermekeinek az érettségi megszerzését. „Vallom, hogy a társadalmi munkával való foglalkozás a pedagógusi tevékenység elengedhetetlen része. Sőt, nagyon is hasznos része. Csak tudni kell megválasztani, hogy ki mit vállaljon. (...) El se tudnám képzelni az életemet társadalmi

⁷ Ifjúsági Magazin 1980.12.01. *Nem sportgimi a Rákóczi*

⁸ Vas megyében született, Csernelházán. Tanítóképző Főiskolát végzett Győrben. Itt a városi focicsapatban is játszott. Elemi iskolában tanított, a második világháborúban a helyi ellenállási mozgalom tagja volt. A háború után Budapesten elvégezte a tanárképző főiskolát, majd egyetemi diplomát (történelem- magyar szak) szerzett.

munka nélkül.”⁹ Németh István igazgatósága alatt végig rendszeresek voltak a gimnáziumi címerező - és építő táborok, a munkásszarmazású fiatalok száma pedig szép lassan, de emelkedett a diákok körében. Az évkönyvek visszatérő, ismétlődő, szinte elvárt mondata az MSZMP iskolai szervezete fejezetben, hogy a „fizikai dolgozók gyermekeit rendszeresen segítettük”.¹⁰ Németh István Kiváló pedagógus díjat kapott 1980-ban az oktatási minisztertől a szocialista nevelés területén végzett munkájáért. A testnevelési és sportmozgalomban szerzett kiemelt érdemei elismeréséül pedig a Magyar Népköztársaság Sportérem arany fokozatát kapta 1982-ben.¹¹

A hetvenes években két igazgatóhelyettes volt a gimnáziumnak. Szakmány Lászlóné Nagy Etelka 1967-től dolgozott a Rákócziban történelem-földrajz szakos tanárként. Ő volt a Rákóczi első női igazgatóhelyettese. Munkásságáért a Munka Érdemrend Bronz fokozatát kapta 1983-ban. Ormos Gaszton 1955-től tanított matematikát a gimnáziumban. Sakknagymester jelöltként számos országos sikert ért el gimnáziumi tanítványaival. 1963-tól töltötte be az igazgatóhelyettesi posztot.

Említettük, hogy gimnázium tantestülete alaposan kicserélődött a korszakban. A legszembetűnőbb az, hogy mennyi legendás rákóczi tanáregyéniség ment ebben az évtizedben nyugdíjba, vagy hagyott fel a tanítással. Következzenek közülük a legkiemelkedőbbek:¹²

Dr. Szögi Ferenc (magyar nyelv és irodalom, angol, német nyelv) – 1970

Perényi Rudolf (magyar nyelv és irodalom) - 1970

Jávor Ottó (magyar nyelv és irodalom, német) – 1970

Póka Endre (német, francia, orosz nyelv) – 1973

Nyerges Pál (biológia-földrajz, művészettörténet) – 1974

Dr. Ballenegger Zsuzsanna (magyar nyelv és irodalom, német, angol, orosz nyelv) – 1974

Barna István (testnevelés) - 1974

Szerdahelyi Andor (matematika, latin nyelv, görög nyelv) – 1975

⁹ Képes Újság 1977.07.02. *Németh István negyven éve*

¹⁰ A fizikai dolgozók gyermekeit „f”-eknek is nevezték. A Rákócziba való fokozatos beilleszkedésükről a Népszabadság a címlapján számolt be *Munkásgyerekek* című cikkében 1973. május 26-án. A Ganz Villamossági Művek ösztöndíjjal támogatta azokat a rákóczi tanulókat, akik jól tanultak, és műszaki főiskola után náluk helyezkedtek el. Egyébként az országban először a Rákóczi épületében nyílt meg (1967-ben) olyan kollégium, ahol kizárólag tehetséges „f-es” gyerekek lakhattak, akik a középiskola után egyetemre készültek. Az itt élő fiatalok az ország 21 középiskolájába jártak és - a Tánacsics Mihály kollégium igazgatójának elmondása szerint – 1971-ben már 100%-os egyetemi továbbtanulási mutatót értek el. Lásd: Népszabadság 1971. október 27. *Kollégium a fizikai dolgozók gyermekeinek*

¹¹ Nyugdíjba vonulásának évében Széchy Tamás „úszópápa” becsalta még egyszer a gimnáziumba, ahol az egyik teremben felsorakoztak az egykori rákóczi olimpiikon úszók. Az elérékenyült egykori igazgatónak egy teljes rend sportöltözetet adtak ajándékba, amiből nem hiányzott az úszónadrág sem.

¹² A nevek melletti évszám a nyugdíjazás évét jelöli. Kovács Endre esetében az elhalálozás évét.

Dr. Tettamanti Béla (matematika-fizika) – 1975

Kovács Endre (magyar nyelv és irodalom) – 1976

Dr. Szögi Ferenc 1933 óta az Érseki Katolikus Gimnáziumban, majd a Rákócziban. A „miniatűr mesternek” (alig 160 cm magas volt) hatalmas tárgyi tudása volt, Kazinczyról írta a disszertációját, és végig bizalommal, szeretettel fordult a fiatalság felé. 1989-ben halt meg.

A főnemesi származású *Perényi Rudolf* élményszámba menő magyar órákat tartott. Tatán kezdte tanítói pályáját a Horthy-korszakban. „Ideális gondolkodású, társait tisztelő, tanítványait megértő és szerető tanárnak” jellemzi a Tatai Kegyes –Tanítórendi Gimnázium 1936-1937-es Értesítője

Jávor Ottó író, 1925-ben Székesfehérvárott született (ahol teret is elneveztek róla), a Világirodalmi Lexikon egyik szerzője volt. Egykori tanítványai emléktáblát helyeztek el a jelenlegi gimnáziumi épületben a könyvtár mellett.

Póka Endre sok nyelven beszélő, jó humorú tanár volt, a gimnáziumi fotószakkör vezetője, akire Móna István öttusa világbajnok szeretettel emlékezett vissza önéletrajzában. Póka öt évet töltött orosz hadifogságban, tanítványait „fiókáimnak” nevezte és óvta védte őket.

Nyerges Pál (1914-1987) autodidakta festőművész tanár volt. Önálló kiállításai voltak az NSZK-ban, Kanadában, Finnországban. A tájképek, különösen a Balaton vidék megörökítésének nagy mestere volt

Dr. Ballenegger Zsuzsanna: 20 éven keresztül tanított a Rákócziban. A mélyen hívő tanárnő az 1956-os forradalom után néhány osztályban közkívánatra orosz helyett német nyelvet kezdett tanítani. 2013-ban hunyt el.

Szerdahelyi Andor (Cox), aki 1943-tól tanított a jogelőd iskolában, majd a Rákócziban. Nyugdíjazása után az iskolatörténet fáradhatatlan népszerűsítője, kiállítások szervezője, a rákóczis vendiák-közösség motorja. Még a 2000-es években is vissza-vissza járt egykori munkahelyére, találkozott volt kollégáival és az első éves rákóczisokkal. Tanítványai annyira szerették, hogy születésnapján és névnapján ünneplőbe öltözve jöttek iskolába. 2001-ben Magyar köztársasági Arany Érdemkeresztet kapott, később a második kerület díszpolgára lett, 2008-ban hunyt el.

Dr. Tettamanti Béla, akinek édesapja József Attilát is tanította, amikor visszaemlékezett pályafutására, elsőként azt emelte ki, hogy szerencsésnek mondhatja magát, mert fiatalok között tölthette életét. Inspiráló tanáregyéniség volt, aki mindig tisztelettel és érdeklődéssel fordult a gimnazisták felé.

Kovács Endre, a Világirodalmi Lexikon egyik szerzője, 1976-ban hunyt el Megjárta Mauthausent, 1967-től tanított a Rákócziiban, és elbűvölte valamennyi tanítványát. Szuggesztív pedagógus volt, egykori tanítványa szerint számára nem létezett határ az irodalom, a művészet és az élet között. Azzal kezdte az osztályaiban az első órát, hogy aki előveszi a tankönyvet, az kettesnél jobbra nála ugyan ne számítson. Egykori tanítványai a „Tanár Úr” tiszteletére könyvet jelentettek meg 1979-ben.¹³

A fenti legendás pedagógusok közös vonása a felkészültségen, munkaszereteten, kiemelkedő szaktárgyi tudáson kívül a tanítványaik tisztelete volt, valamint a gyengével, esesetekkel, rosszabbul teljesítőkkel való együttérzés. Mindannyian szinte kizárólag a Rákóczinak éltek, többen az órák előtt, hajnalban biztosítottak javítási lehetőséget diákjaiknak, minden pillanatot megragadtak a tudás átadására, neveltek, példát mutattak. Ha hozzátesszük, hogy Lantosy Károly (matematika-fizika) és Jablonkay Pál (biológia-kémia) tanárok 1969-ben hagytak fel a tanítással, akkor nyugodtan kijelenthetjük, hogy az 1970-es éveket a legnagyobb tiszteletnek örvendő, a legnagyobb szaktudással bíró, és a tanulmányi versenyekre a legnagyobb rutinnal felkészítő pedagógus kollégák nélkül kezdte el a Rákóczi. Az úrt nem is lehetett betölteni.

Az oktatás színvonala, a tanulmányi eredmények

A Rákócziiban nem volt könnyű kitűnő tanulónak lenni a hetvenes években. Érdekes, hogy míg ez az 1971/1972-es tanévben 25 diáknak sikerült, az 1976/1977-es tanévben már csak 7-nek. Ez annak ellenére jelentős visszaesés, hogy közben majdnem 200 fővel csökkent a diáklétszám. Az érettségi átlag ugyanakkor a jelzett dátumok között nem változott szignifikánsan, 1972-ben 3.3 és 4.1 között (5 végzős osztály), 1977-ben 3.5 és 4.0 között (4 végzős osztály) mozgott. Az év végi bukások száma viszont növekszik a vizsgált korszakban, arányaiban a kétszeresére emelkedik. A hatvanas évekhez képest a korszakunkban visszaesik a kiemelkedő tanulmányi sikerek száma is. Összességében tehát elmondható, hogy az oktatás színvonala a hatvanas évek „fénykorához” képest hanyatlani kezdett a hetvenes években. A visszaesés még nem drasztikus, de egyértelműnek tűnik. Ennek okai összetettek. Egyrészt kisebb a „merítés”, hiszen a diákság létszáma jelentősen lecsökkent. Másrészt, a tanuló ifjúság összetétele fokozatosan megváltozott: ahogy emelkedett a fizikai dolgozók gyermekeinek a száma, úgy tolódott el a hangsúly a versenyfelkészítéstől a felzárkóztató foglalkozások felé. Később látni fogjuk, hogy az élsportolók növekvő létszáma szintén „felhígulást” eredményezett tanulmányi téren. Végül, de nem utolsó sorban, ott van a szinte teljesen kicserélődő tanári kar. Ennek ellenére születnek szép sikerek országos tanulmányi versenyeken, de ezek száma

¹³ A közvetítő. Egy irodalomtanár emlékezete. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

kevesebb, és ami szembetűnő, hogy kevesebb tantárgyból, mint a korábbi évtizedben. A rákócziak különösen biológiából, magyar nyelv és irodalomból, kémiából érnek el szép eredményeket. Korábban ezek mellett matematikából, fizikából, történelemből is dobogóra kerültek, ennek most nincs nyoma. A legszebb versenyeredményeket az alábbi táblázat tartalmazza:¹⁴

Tanév	Tantárgy	Tanuló	Eredmény	Felkészítő tanár
1970	magyar nyelv és irodalom	Mesterházi Miklós	OKTV 3. hely	nincs adat
1971	magyar nyelv és irodalom	Szabolcsi Anna	OKTV 1. hely	
1971	magyar nyelv és irodalom	<i>Fehér György</i>	OKTV 2. hely	
1972	magyar nyelv és irodalom	Sasvári Márta	OKTV 9. hely	
1972	orosz nyelv	Deák András	OKTV 8. hely	
1972	latin nyelv	Domány Judit	OKTV 6. hely	
1973	biológia (szakosított tantervű osztályok)	<i>Egervári Zoltán</i>	OKTV 1. hely	Milák László
1974	magyar nyelv és irodalom	Szabó Sára	OKTV 9. hely	nincs adat
1974	biológia (szakosított tantervű osztályok)	<i>Nagy Gábor</i>	OKTV 4. hely	
1974	biológia (szakosított tantervű osztályok)	Haraszi Zsombor	OKTV 6. hely	
1975	orosz nyelv	<i>Michel Ludmilla</i>	OKTV 7. hely	
1975	kémia	<i>Szarvas Tibor</i>	Irinyi János kémia verseny 1. hely	
1975	biológia (szakosított tantervű osztályok)	Kiss Róbert	OKTV 2. hely	Kiss Ildikó
1976		<i>Mohay Tamás</i>	OKTV 4. hely	nincs adat
		<i>Tamás Katalin</i>	OKTV 10. hely	

¹⁴ A dőlt betűvel szeptől diákok harmadik évfolyamosok, a többiek végzősök voltak a sikerük évében.

	magyar irodalom	<i>Róna-Tas Ákos</i>	OKTV 11. hely	nincs adat
		<i>Kárpáti András</i>	OKTV 12. hely	
1976	történelem	Kovács Edit	OKTV 14. hely	
1977	magyar irodalom	Róna-Tas Ákos	OKTV 4. hely	
1977	biológia (szakosított tantervű osztályok)	Nagy Zoltán	OKTV 6. hely	
1977	biológia (szakosított tantervű osztályok)	Sári Éva	OKTV 7. hely	
1978	biológia (általános tantervű osztályok)	Magyar Attila	OKTV 2. hely	Sajó Istvánné
1979	biológia	Őri Zsolt	OKTV 1. hely	Dr. Zámbo Lászlóné

A sportiskola

1970 szeptemberében kezdték meg tanulmányaikat a Rákócziiban Hargitay András (I.D osztály) és Verrasztó Zoltán (I.E osztály), az évtized legtehetségesebb magyar úszói. 1980-ban a rákóczi Wladár Sándor (harmadik osztályos magántanuló) olimpiai bajnok lett Moszkvában 200 méter hátúszásban. A dobogó második fokán Verrasztó Zoltán állt. Ez alatt a tíz év alatt a Rákóczi az ország első sportgimnáziumává vált, világ – és olimpiai bajnokok sora tanult a Keleti Károly utcában. Hargitay és Verrasztó még általános tantervű osztályokban okosodtak, mentesültek bizonyos tárgyak tanulása alól, Wladár idejében viszont már kialakult a sportosztályok rendszere, ahol 10-15 élsportolóból állt egy osztály, a tanulók egyéni tanrend szerint tanultak napi pár órában, mentesültek a készségtárgyak alól, és vizsgakötelesek voltak. Mi lehet az oka, hogy éppen a Rákóczi lett az első magyar sport középiskola? Talán az a tény, hogy a gimnázium élen járt annak idején a politechnikai oktatás bevezetésében, vagy a fizikai dolgozók középiskolai integrálásában is?

Egyrészt láttuk, hogy a kádári diktatúrában ekkor különös figyelmet fordítottak az egészséges, sportos fiatalság megteremtésére, igyekeztek fejleszteni az iskolai testnevelést, támogatni az élsportot. A hetvenes években nyilvánvalóvá vált, hogy világraszóló eredményeket csak irtózatos edzőmunkával lehet elérni bármelyik sportban, márpedig a sikerekre a rendszernek nagy szüksége volt. Az amatőrizmust fokozatosan végleg maga mögött hagyó élsportban valamilyen formában

segíteni kellett a legtehetségesebb fiatal sportolók felkészülését, és ennek lett a kísérleti telepe a Rákóczi, ahol ekkor is nem kevés BM-csemete tanult.

Másrészt a magyarázatot Németh István személyében kell keresni, akit a Népsport az egyik cikkében, mint „a II. Rákóczi Ferenc Gimnázium sportszeretetről közismert igazgatója” jellemez, és aki ráadásul jó barátja volt Széchy Tamásnak, a magyar úszósport legeredményesebb mesteredzőjének.¹⁵ Németh személyesen járta ki a kerületi Tanács művelődési osztályánál a kivételezett bánásmódot, az élsportolóknak járó emelt menza adagokat (ebben az időben a Ganz gyár éttermében étkeztek a rákóczi diákok), valamint azt, hogy négy helyett öt éven keresztül tanulhassanak a tehetségek, az utolsó évben csak az érettségire és a felvételi koncentrálna. Hargitay, Verrasztó, Sós Csaba, Vermes Albán az első években még az osztálytársaikkal együtt tanultak, később azonban egyéni tanrendet kellett kialakítani a számukra, ami lényegében azt jelentette, hogy a reggeli és a délutáni edzések között bejártak (általában délelőtt 10 és délután 14 óra között) tanulni a Rákócziiba. Emiatt egyesek gúnyosan „tanuló arisztokratáknak” hívták őket.¹⁶ A KSI-s úszók 1975 decemberében érettségiztek. A megmérettetés olyan jól sikerült, hogy Németh István igazgató szavait idézve: „amikor az érettségi vizsgájukon a minisztérium egyik képviselője látta el az elnöki tisztet, s személyesen meggyőződött Hargitayék tudásáról, felkészültségéről, maga is bátorított bennünket a tehetséges sportolók ilyen irányú, további támogatására.”¹⁷ Az évtized második felében már ki is épült a kis létszámú, S (sportoló) osztályok rendszere. Ezek osztályfőnöke, valamint az itt tanító tanárok fizetés kiegészítést kaptak (1978-ban hivatalosan 44 Ft-ot óránként).¹⁸ Ezen osztályok szülői értekezletén rendszeresen jelen voltak az edzők is, és az úszók mellett hamarosan megjelentek más sportágak képviselői is az iskolapadban: atléták, tornászok, vívók, sportlövők, vízilabdázók. Az első úszósikerekkel párhuzamosan felvetődött az az ötlet is, hogy a gimnázium salakos pályájának a helyén kapjanak külön 25X 16 méteres, kétszintes uszodát a Széchy - tanítványok. Németh mindent megtett annak érdekében, hogy a terv valóra váljon, megtörtént a terepfelmérés, az első mélyfúrások, a szülői munkaközösség támogató volt, megvolt a kivitelező is, de végül 1976-ban a talaj nem megfelelő összetételére hivatkozva (valójában pénzügyi okok miatt) az OTSH és a minisztérium elállt az

¹⁵ Népsport 1977.január 23. *Azonosan gondolkodni és cselekedni* Széchy Tamás (1931-2004) a hatvanas években kezdett tehetséges fiatal úszókkal foglalkozni az akkor megalakuló Központi Sport- és Ifjúsági Egyesületben (KSI). Az iskolákat járva csábította le a fiatalokat az uszodába, ahol aztán nem egyből világsztárt nevelt ki. Tanítványai félték, rettegtek tőle, szinte istenként tisztelték a brutalitástól és hihetetlen edzésadagoktól sem visszariadó, egyesek szerint egyenesen szadista Széchy-t. A hetvenes években az úgynevezett „Széchy-team” jobbára rákóczi tanulókból állt. Hargitay volt az első világbajnoki aranyérmes, Wladár pedig az első olimpiai aranyat nyerő Széchy tanítvány.

¹⁶ Népsport 1981. december 5. *Alma materek egykor és ma* Sós Csaba jelenleg az úszóválogatott szövetségi kapitánya, 1977-ben Európa-bajnoki bronzérmes szerzett 400 méter vegyes úszásban. Vermes Albán az első magyar olimpiai érmes mellúszó (Moszkva).

¹⁷ Népsport, 1977. január 23.

¹⁸ Magyar Ifjúság 1978.02.24. *Ki nyúljon a kasszába?*

építkezéstől.¹⁹ Az élsportolók gimnáziumi megjelenésének nem egy váratlan következménye lett. Az országban kezdtek „Rákóczi-modellről” beszélni, és igyekeztek az itt bevált dolgokat más iskolákban is meghonosítani. Feltehetően nem tévedünk, amikor azt állítjuk, hogy a korszakban a Rákóczi lett az írott sajtóban legtöbbször megemlített magyar középiskola. Világraszóló sikereik nyomán egyre-másra készültek interjúk a rákóczi olimpikonokkal, akik korabeli sztárokhoz hasonló hírnévnek örvendtek. A helyzet odáig fajult, hogy 1980-ban Németh István nyugdíjas igazgatónak már azt kellett bizonygatnia, hogy a Rákóczi nem csak sportgimnázium. Az élsportolók száma folyamatosan emelkedett (1978-ban 37-en voltak, ebből 24 fizikai dolgozók gyermeke), a szervezési gondok ezzel párhuzamosan egyre nagyobbak lettek. Egy-egy 5-osztályban most már különböző egyesületek különböző sportágakat űző diákjai ültek, akik a sportági versenyek, edzőtáborok miatt eltérő időpontokban hiányoztak. Bár a hetvenes években az élsportolók egyetemi felvételi eredményei nem maradtak el a „normál” diákokétól, a nyolcvanas évekre a mind több és több különleges tanrend szerint tanuló diák megbolygatta a kialakult pedagógiai gyakorlatot, és a gimnázium hanyatlásának egyik előidézőjévé vált.

A diákélet

A vizsgált korszakban a diákság összetétele a korábbihoz képest jelentősen megváltozott. Ezt megelőzően is sok közéleti személyiség, politikai káder gyermeke járt ide, most pedig megjelentek mellettük a munkásgyerekek és az élsportolók is. Egy évtizeddel a koedukáció bevezetése (1963) után, lány tanulók létszáma már bőven meghaladta a fiukét. Volt olyan osztály (az 1975-1976-os tanév III. A osztálya például), ahol 35 tanulóból mindössze 8 fiút találunk. A teljesség igénye nélkül következzen néhány ismertebb személyiség, akiknek a gyermeke a hetvenes években a Rákócziban tanult.

Cinege Lajos honvédelmi miniszter

Dr. Korcsog András MSZMP Központi Bizottsági tag

Rabi Béla miniszterhelyettes

Koós Iván Kossuth-díjas báb- és díszlettervező

Ortutay Gyula korábbi vallás – és közoktatási miniszter, Elnöki Tanács tag

Sidó Ferenc világbajnok asztaliteniszező

Róna-Tas András őstörténész-nyelvész

¹⁹ A „Rákóczi-uszodához” lásd többek között: Hétfői hírek 1975.01.06 *Mikrofon nélkül – Széchy Tamással az „úszó pápával”* és 03.10 *Uszodát kapnak a Széchy-tanítványok*, és Népsport, 1973. 10.28, *Öreg odú lesz-e új?*

Érdekeség, hogy az 1972-ben a Rákócziiban érettségizettek között találjuk Sasvári Mártát, aki kilencvenes évek második felében a gimnázium igazgatója lesz.

Ha a tanulmányi téren visszaesés is következett be, a gimnáziumi diákélet végig nagyon színvonalas maradt. Soha nem volt ilyen színes a szakköri élet, mint ebben az évtizedben. A diákok több mint tíz szakkör közül választhattak, több tantárgyból külön foglalkozásokat szerveztek az alsóbb és a felsőbb évfolyamos diákoknak. Nagyhírű előadókat, írókat, színészeket hívtak meg pódiumbeszélgetésre a gimnázium dísztermébe. Moldova György és Sánta Ferenc az író-olvasó találkozók vendége volt, Bánffy György színművész a magyar nyelvről, Karsai Elek történész a fasizmus gyökereiről tartott előadást. A rendszeres filmklubot az 1976/1977-es tanévben három végzős diák vezette: Róna-Tas Ákos (jelenleg Amerikában élő szociológus), Pálos György (Balázs Béla-díjas rendező, operatőr) és Waliczky Tamás animációs és újmédia művész, aki 2019-ben Magyarországot képviselte a velencei Biennálén. A filmklubban többek között Truffaut, Hitchcock, Fellini, Eisenstein filmeket vetítettek az érdeklődő diákoknak.

A rákóczi ifjúsági klub havonta tartott népszerű Disc Jockey lemezklubokat, rendszeresek voltak az osztály klubdelutánok. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat színvonalas előadásai leggyakrabban egzotikus országokat mutattak be. Az előadásoknak a gimnáziumba „hozatalát” feltehetően megkönnyítette, hogy a TIT korabeli elnöke Ortutay Gyula volt. Iskolai rendezvényeken fellépett az Amphora, a Kaláka, a Wastaps, a Kolinda és a Mini együttesek is.²⁰

A fotószakkör és a geológia szakkör túrái mellett a gimnázium aktívan részt vett az Országjáró Diákok Köre (ODK) túramozgalomban. A túrák száma tanévente 10-20 között mozgott. A korszakban ezeket két matematika-fizika szakos tanár: Vigassy György és Dr. Hortobágyi Istvánné vezette, akik ezért tiszteletdíjban részesültek. Szeptemberben a Rákóczi egy hétre kivonult mezőgazdasági munkára a törökbálinti, százhalombattai, pomázi állami gazdaságokba gyümölcsöt szedni. Németh István vezette be a júliusi kukorica címerező táborokat a mezőfalvi Nagyhörcsögpusztán. Ezeken minden alkalommal minimum 100 rákóczi vett részt.

G. Horváth József ének-zene tanárnak köszönhetően a hetvenes években országos színvonalú zenei élet bontakozott ki a Rákócziiban.²¹ A hetvenes években valamennyi középiskolában kötelező volt énekkart alapítani. A Rákócziiban kezdetben kötelező, később önkéntes lett az énekkari tagság. G. Horváth elérte, hogy az iskola harmada (!), 150-200 tanuló rendszeresen vegyen részt az énekkari

²⁰ Az Amphora, a Kaláka és a Wastaps 1969-ben alakult meg, a Mini a Petőfi Gimnáziumban jött létre 1966-ban.

²¹ G. Horváth József 1961-től tanított a gimnáziumban. A korszak egyik meghatározó, szeretett tanáregyénisége Bárdos Lajos zeneszerző, zenetudós veje volt. A Pedagógusok Szimfonikus Zenekarának karnagya volt. 1993-ban Apáczai Csere János-díjat kapott kiemelkedő pedagógiai munkájáért. 1997-ben halt meg 68 éves korában. Gyermekai közül többen a Rákócziiban végezték a középiskolai tanulmányaikat.

próbákon. A rákóczi énekesek szerepeltek az Éneklő Ifjúság döntőjében, a Zeneakadémián rendezett középiskolai Díszhangversenyen. A korabeli gimnáziumi zenei élet színvonalát mutatja, hogy több forduló házi népdalversenyeket rendeztek. A budapesti népdalversenyek és az Országos Diáknapok zenei rendezvényein többször kerültek döntőbe a rákóczi tanulók.

Az évtized második felében élénk színjátszó élet bontakozott ki a gimnázium falain belül. Ennek hagyományai a rákóczi önképzőkör előadásaira nyúlnak vissza egészen az ötvenes-hatvanas évek fordulójáig. Korszakunkban Bazsó Júlia és Dr. Benő Kálmánné vezetésével készültek a gimnáziumi színjátszósok.²² Emlékezetes volt a latin szakkörösök 1976-os Aiszkhülosz Eumeniszek című darabjának az előadása, vagy a Bazsó vezette színjátszó kör egy évvel későbbi Shakespeare: Szentivánéji álom bemutatója. 1977 szeptemberében Szophoklész Elektra című művét a rákócziok már a fehérvári Ludi Romani diáktalálkozó keretében is előadták. 1979-ben ugyanitt Arisztophanész Nőuralom című komédiájával szórakoztatták a gimnáziumi színjátszósok a közönséget.

„Mi nemcsak élsportolókat szeretnénk nevelni. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a kerületi testnevelés tagozatos általános iskolákból szép számmal jönnek a gimnáziumba továbbtanulók. S hozzá magukkal a sport szeretetét. Nem okoz gondot egy kosár, - egy kézilabda, egy labdarúgó csapat összeállítása. Létesítménygondunk sincsen, hiszen, ha kérjük, a szomszédos Ganz Villamossági Művek sporttelepét bármikor megkaphatjuk.” Így nyilatkozott Németh igazgató 1976-ban a Népszavának.²³ A helyzet azonban korántsem volt ilyen rózsás az iskolai sport területén. A testnevelés órák alóli felmentések elszaporodtak, volt olyan év, hogy különböző okok miatt csaknem 200 rákóczi nem vett részt az iskolai testnevelés órákon!²⁴ A sikertelen uszodaprojektről már volt szó. 1976-ban a második kerületben egy „népi ellenőrzési bizottság” megállapítása szerint az iskolaorvosi ellátás és úgy általában a testnevelés oktatása „megfelelő szervezés és felszereltség híján” mélyponton van.²⁵ A két salakos pályát nem sikerült a korszakban korszerűsíteni, a sportszerekre is ráfért volna felújítás, és az igazgató arra is panaszkodott, hogy a kerületben nincs olyan üzem, amely patronálná őket. 1976-ban tornaöltözőket építettek, de zuhanyzók kialakítására már nem volt keret. A testnevelés oktatás feltételei még így sem voltak rosszabbak, mint egy átlagos gimnáziumban, volt a Rákócziban tornaterem, és nem messze volt a Marczibányi téri sportközpont. A heti testnevelésórák számának emelkedése, a diáksportköri mozgalomnak a korszakban való kibontakozása, valamint az élsportolók gimnáziumi megjelenése pozitív irányban mozdította el az

²² Mind a két tanárnő az 1974-1975-ös tanévben érkezett a Rákócziba. Bazsó magyar-angol, Benő magyar-latin szakos volt.

²³ Népszava, 1976.03.20. *Hargitayék nyomában*

²⁴ Népszabadság, 1970.04.30. *Teljes jogot követel a testi nevelés* A szám még akkor is nagyon magasnak tűnik, ha tudjuk, hogy ekkor a diákok létszáma meghaladta a 800-at.

²⁵ Esti Hírlap 1975.09.01. *Fotólabor a rendelőben*

iskolai testnevelés helyzetét. A kiváló testnevelő gárdának köszönhetően a Rákóczi nagyon szép sportsikereket ért el a korszakban. Barna István nyugdíjba vonulása után a korszak két meghatározó testnevelője Mojzes István munkaközösség-vezető és Bata Teréz sportköri elnök voltak. 1976-ban csatlakozott hozzájuk Várhegyiné Szigetvári Katalin, aki kerek 40 esztendeig dolgozott a gimnáziumban. Bata az évkönyvekben részletesen mutatja be az iskolai sportéletet és taglalja a testnevelés fontosságát az egészséges életmód megőrzése érdekében.²⁶ A budapesti és országos bajnokságokon a rákóczis atléták, kézilabdázók, kosarasok, tornászok, röplabdások rendszeresen a döntő résztvevői voltak. Az Ormos Gaszton igazgatóhelyettes vezette gimnáziumi sakkcsapat alig talált legyőzőre az országban. A legnagyobb népszerűségnek a Rákóczi Kupa örvendett, ami a Mórincz Zsigmond Gimnázium és a Rákóczi páros versengését jelentette kézilabdában, kosárlabdába és labdarúgásban. Évről évre sikeresek voltak a labdarúgók is a Kiskunhalason a Rákóczi nevet viselő középiskolák számára rendezett tornákon. Hidegebb teleken a Normafán házi síversenyt is szerveztek a lelkes testnevelők, és volt, hogy több száz rákóczis diákot kísértek ki a Népstadionba válogatott labdarúgó mérkőzéseket megtekinteni. A testnevelés oktatás feladata volt a korszakban kötelező honvédelmi oktatás biztosítása is a diákok részére, ami rajversenyek megszervezését, elméleti oktatást, lövészyakorlatokat jelentett.

A gimnáziumi diákélet minden egyes eseménye mögött a rákóczis KISZ-szervezetet találjuk, amely Zalka Máté nevet viselte, akinek a reliefjét 1971-ben avatták fel. A korszakban alapvető szervezeti változáson ment át a KISZ. Ennek lényege abban állt, hogy 1973-tól, természetesen központi utasításra, igyekeztek az életkor szerinti, vagyis osztály alapszervezetekről átállni az érdeklődés szerinti, úgynevezett vertikális akciócsoporthoz. Ez azt jelentette, hogy a különböző osztályokba járó, eltérő életkorú rákóczis tanulók egy-egy „projekt” mentén szerveződtek csoportokba. A KISZ munkáját az MSZMP iskolai szervezete támogatta. A KISZ költségvetésének egy része a rákóczis diákok őszi gyümölcszedő akcióiból származott. Nyilvánvaló, hogy a KISZ részben arra szolgált, hogy kinevelje a jövőbeni pártfunkcionáriusokat. A gimnáziumi kizes vezetők ezért ideológiai továbbképzéseken vettek részt, és feladatuk volt az ifjúság körében népszerűsíteni az MSZMP kongresszusain hozott határozatokat, valamint közreműködni a pártideológiai végrehajtásában, pl. a fizikai dolgozók gyermekeinek a felzárkóztatásában. A KISZ állt a korszakban népszerű szolidaritási akciókra való iskolai mozgósítások háttérében.²⁷ Nem tartoztak a legnépszerűbbek közé a folyosón és

²⁶ A gimnázium vöröskeresztes szakköre érdekes felmérést végzett 1973-ban. Megpróbálta kideríteni, hányan dohányoznak rendszeresen a diákok körében. Több mint 500 értékelhető válasz alapján az alábbi eredmény született: az elsősök 10%-a, a másodikosok 24 %-a, a harmadikosok 42%-a és a végzősök 44%-a cigarettázik. Esti Hírlap 1973.08.02. *Dohányzó diákok*

²⁷ Országos akciót szerveztek az akkoriban „baráti”, szocialista VDK (Vietnámi Demokratikus Köztársaság) nemzeti ünnepén, szeptember 8-án. Ebből az alkalomból a rákóczisok a Hanoi Parkba (XI. kerület) gyülekeztek több százan (1973). Máskor a Kisstadionba vonultak ki tiltakozásképpen, amiért amerikai katonai támogatással

a bejárat kapunál tanári felügyelet mellett ügyeletet ellátó kizes diákok. Ugyanakkor a gimnáziumi KISZ volt a lelke a pezsgő kulturális életnek, és bizonyára a tagok közül sokan egyszerűen közösség iránti tenni akarás vágyától vezérelve, nem pedig a lehetséges pártkarrier miatt léptek be. Egyébként a legtöbb rákóczi rendelkezett KISZ tagsággal, hiszen ez pozitívan befolyásolta a továbbtanulásukat. Az aktív KISZ tagság nem unatkozott a tanév során. A beérkező elsősöket patronálták, versenyeket rendeztek a számukra. Működtették az ifjúsági klubot és az iskolarádiót. Táborokat, vitaköröket szerveztek, iskolai újságot (Pódium) adtak ki. Valamennyi iskolai ünnepség, megemlékezés kizes szervezésben valósult meg.

Iskolai rendezvények, ünnepi megemlékezések

A hetvenes években a gimnáziumi ünnepi eseményeket három csoportba sorolhatjuk. Az első, legkisebb csoportba azok tartoznak, amelyek hagyományos, nemzeti ünnepeinkhez, jeles történelmi eseményeinkhez kötődnek. A szocialista korszakban ezek ideológiai tartalma változott ugyan, de legalább nem kerültek ki a naptárból. Októberben az aradi vértanúkról, márciusban pedig az 1848-as forradalomról emlékeztek meg iskolai szinten. A hetvenes évek első felében fejtörést okozott a kommunista hatalomnak, hogy a középiskolai és egyetemi fiatalság nem mindig a központi rendezvényeken, a hatalom steril megemlékezéseinek próbálta leróni tiszteletét a márciusi ifjak előtt. 1971-ben már több száz fős csoportosulások ünnepeltek önállóan, amire a hatóságok igazoltatással, előállítással reagáltak. Egy évvel később már komoly zavargásokra került sor március idusán. A „felbujtókat” a rendőrség bebörtönzéssel, pénzbírsággal sújtotta. 1973-ban minden eddiginél nagyobb erőket vetett be az államhatalom, hogy a megemlékezések ne legyen rendbontás. A munkásőrség és a KISZ Ifjú Gárdája is őrizte a rendet, több fiatalot előzetes letartóztatásba helyeztek az ünnep idejére, durván felléptek a tüntetőkkel szemben. A rendőrség által előállított fiatalok nem tanulhattak tovább egyetemeken.²⁸ A rendőrségi iratok alapján a Toldy, az Árpád, a Szent László, a Petőfi és a József Attila Gimnázium mellett a 72-73-as „zavargások” résztvevői között rákóczi gimnazisták is voltak. Rendőri nyomásra ezekben az iskolákban 1974-ben már kötelező jelleggel „megelőző jellegű megbeszélést” folytattak a fiatalokkal, hogy elvegyék a kedvüket a „nacionalista megnyilvánulásoktól”.²⁹

megdöntötték a chilei szocialista kormányt (1974). A legnagyobb volumenű ilyen típusú akció azonban kétségkívül a május elseji felvonulás maradt.

²⁸ Március 15-hez a Kádár-korszakban lásd: Tabajdi Gábor-Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. 361-371.o. 1956-os Intézet Corvina, 2008.

²⁹ https://besugnak.blog.hu/2019/03/15/1974_581

A második, jóval nagyobb csoportba tartoznak azok az ünnepek, amelyek a kommunista diktatúra alatt alakultak ki, jobbára még az 1950-es években. A tanévben az első ilyen a Néphadsereg, más néven a Fegyveres Erők napja volt szeptember 29-én. Ezt követte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom novemberi emléknapja, majd decemberben a Szovjetunió megalakulásának évfordulója (különösen nagy csinnadrattával ünnepelték 1972-ben a kerek 50. évfordulót). Márciusban a nemzetközi nőnapról és a tanácsköztársaság kikiáltásáról, áprilisban Magyarország második világháborús felszabadulásáról és Lenin születésnapjáról emlékeztek meg. 1975-ben a szokásosnál is nagyobb felhajtás, műsor és a díszteremben ünnepi kiállítás kísérte a „felszabadulás” 30. évfordulóját. Májusban a munka ünnepe mellett a második világháborús győzelem napját is megünnepelték.

A harmadik csoport a jellegzetesen iskolai, rákóczi ünnepeké, valamint a különleges, kerek évfordulókhoz kötődő megemlékezéseké. A tanévnyitó és tanévzáró, valamint a ballagási ünnepek mellett decemberben iskolai mikulás ünnepséget tartottak, a szalagavató bált („Rákóczi-bált”) január végén, február elején a Kertészeti Egyetemen vagy a Közgazdaságtudományi Egyetemen rendezték. 1973 januárjában Petőfi emlékünnepélyt szerveztek a költő születésének 150 évfordulója alkalmából. Ugyanebben az évben Budapest egyesítésének centenáriuma alkalmából külön tanári előkészítő bizottság felügyelte az ünnepi készülődést. A megemlékezésen számos öregdiák is fellépett. 1977 márciusában Szerdahelyi Andor valamennyi első éves rákóczi számára iskolatörténeti órát tartott, mivel abban az évben volt 290 éves az iskola. A diákélet színfoltja volt az 1979-ben először megrendezett Tavasz Ünnepi Játékok (TÜJ), amely tovább élt a 80-as évek első felében. A rákóczi diákok szervezte TÜJ alkalmából rövid időre fesztivállá változott az iskola díszterme, ahol színházi előadások, zenei műsorok, beszélgetések, előadások követték egymást.

Az egész évtized legjelentősebb iskolai eseménye kétség kívül a gimnázium névadójának 300. évfordulója alkalmából rendezett emlék „tanév” volt 1975-1976-ban. Már a korszak első évkönyvének beharangozójában (1972) Németh igazgató felkért mindenkit, hogy jegyezze fel a legfontosabb iskolai eseményeket, mert hamarosan „iskolánk nevezetes évfordulójához” érkezünk. Ezt követően minden évkönyvi előszóba belecsempészte a közelgő „Rákóczi-évfordulót”. 1976-ban aztán nagyobb terjedelemben, színes fedőlappal, jobb minőségű papíron, első alkalommal már fényképekkel illusztrálva adta ki a gimnázium az ünnepi évkönyvét, amelynek egy különálló fejezete az évfordulónak volt szentelve. A tanulók, a tantestület, a KISZ és az SZMK is minden energiáját mozgósította a szervezési feladatokhoz, amelyek már egy évvel az évforduló előtt megkezdődtek. 1975 októberében hirdették meg az emlékév versenyeit és pályázatait. Tantárgyanként házi tanulmányi versenyeket rendeztek, rádiós vetélkedőre, a Rákóczi nevet viselő gimnáziumok országos sport találkozójára, ünnepi szakköri ülésekre, emléktúrákra került sor, majd következett az emlékév

csúcspontja, a márciusi ünneppsorozat (1976. március 24-27.) Felavatták a ma is az aulában található Rákóczi-szobrot. A gimnázium restauráltatta és kiállította a tulajdonában lévő nagy méretű Rákóczit ábrázoló festményeket. A díszteremben Rákóczi-kiállítást rendeztek be, a szakköri csoportok az országot bejárva keresték, fényképezték a Rákóczi- emlékeket. Az ünnepi megemlékezés csúcspontja 1976. március 26-án a Zeneművészeti Főiskola nagytermében tartott ünnepi műsor volt. Az iskolát az a megtiszteltetés érte, hogy Bárdos Lajos Kossuth-díjas zeneszerző Petőfi Sándor Rákóczi című versére külön erre az alkalomra írt egy művet, amit a zeneszerző jelenlétében adtak elő. A műsorszámokat rákóczi diákok, és öregdiákok adták elő. Ez utóbbiak közül fellépett többek között: Balázs Péter, Huszti Péter, Sztankay István, Bánffy György, Gyabronka József színművészek.

Konklúzió

A II. Rákóczi Ferenc Gimnázium gyökeres változásokon ment keresztül az 1970-es években. Németh István igazgató „regnálása” idején a 900-as diáklétszámú fiú iskola 600 fős, végleg koedukált, egyre több munkás származású diákot nevelő középiskolává alakult. A tantestület radikálisan átalakult, meghatározó pedagógusok távoztak a katedráról, a tantestület megfiatalodott és elnőiesedett. Nem túlzás korszakhatárról beszélni a Rákóczi életében, hiszen Szögi, Szerdahelyi, Perényi nyugdíjba vonulásával, Dr. Szalay Gyulának, az iskolatörténet első kutatójának halálával a gimnáziumnak megszakadt minden személyi kapcsolata a Rákóczi jogelődjeivel, az Egyetemi Katolikus Gimnáziummal és a Budapesti Érseki Katolikus Gimnáziummal.³⁰

A kiemelkedő tanulmányi eredmények megritkultak, különösen a matematika-fizika sikerek hiánya vált feltűnővé. Ugyanakkor nagyon komoly tanulmányi versenyeredmények születtek magyar nyelv és irodalom és biológia tantárgyakban. A hatvanas évekre jellemző humán-reál osztályok végleg átadták a helyüket a szakosított tantervű osztályoknak. Elsőként az országban a Rákóczi valódi sporttagozatos iskolává vált, és az ide járó olimpiáknak, világbajnokoknak köszönhetően rendszeresen cikkeztek róla a napilapokban. A sportolók megjelenésével a gimnázium diákösszetétele tovább színesedett. Kialakult a sportosztályok rendszere, és a sporttagozatos diákok növekvő száma komoly változásokat fog majd előidézni a nyolcvanas években. A hetvenes években utoljára még évi rendszerességgel jelentek meg a gimnáziumi évkönyvek. Ezekből is nyilvánvalóvá válik, hogy az iskolavezetés és a tantestület is nagy büszkeséggel tekintett az iskola dicső múltjára,

³⁰ A kézdivásárhelyi születésű, történelem-földrajz szakos Dr. Szalay Gyula 1937-ben megírta *A Kir. Egyetemi Kath. Gimnázium története 1687-1937.* című művét. Később *Tíz év története* címmel az iskola történetének 1937-1947 közötti időszakát dolgozta fel. Az 1972-es évkönyvben vázlatosan bemutatta a Rákóczi történetét 1949-ig. A következő kiadványban tervezte a második világháború utáni korszak részletesebb bemutatását, ebben azonban a halála a megakadályozta.

hatalmas előkészületek előzték meg a névadó születésének 300. évfordulójára emlékező 1976-1977-es tanévet. A mai napig az akkor felavatott Rákóczi-szobor fogadja az aulában a gimnáziumba lépőket. Ahogy az 1956-os forradalomban is sok rákóczi diák vett részt, úgy a hetvenes években is többen jelen voltak 1972-ben és 1973-ban a március 15-iki tüntetéseken, amelyet a karhatalom erőszakosan elfojtott. A rákóczi diákok szabadságvágya, az új utak keresésének igénye, a változtatás szándéka állt többek között a TÜJ megalapításának a hátterében is 1979-ben. Ez a színvonalas művészeti fesztivál már az 1980-as évekhez vezet minket, amikor az egykor elitgimnáziumnak tartott Rákóczira országosan egyre inkább mint sportiskolára fognak tekinteni.

Irodalomjegyzék

Könyvek:

Gimnáziumi évkönyvek 1971-1977.

A korszak gimnáziumi anyakönyvei

Báthory Zoltán: *Maratoni reform. A magyar közoktatás reformjának története 1972-2000.*

Mészáros István: *A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996.* Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1996.

Világnézetünk alapjai a középiskolák IV. osztálya számára, Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

Jubileumi Emlékkönyv. Budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium 1687-1987. Szerkesztette: Nagy István

A közvetítő. Egy irodalomtanár emlékezete. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

Tabajdi Gábor-Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy.* 1956-os Intézet Corvina, 2008.

Írott sajtó:

A Népszabadság, Népszava, Esti Hírlap, Népsport, Hétfői Hírek, Ifjúsági Magazin, Képes Újság, Magyar Hírlap, Magyar Ifjúság tanulmányban jelölt számai

Internetes források:

https://besugnak.blog.hu/2019/03/15/1974_581

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Wikip%C3%A9dia>

http://epa.oszk.hu/00000/00001/00299/pdf/itk_EPA00001_1976_04_562.pdf (Kovács Endréhez)

<https://www.arcanum.hu/hu/adt/>

Személyes közlés:

Réfi Csaba